

ТЕМА 3. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

- 1.1. Фінансова безпека: суть та місце в системі економічної безпеки держави
- 1.2. Фінансова безпека підприємства
- 1.3. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства

3.1. Фінансова безпека: суть та місце в системі економічної безпеки держави

Поняття фінансової безпеки так само широке, як, власне, і тлумачення фінансів як економічної категорії. В сучасних умовах відсутнє єдине усталене визначення поняття «фінансова безпека». Існуючі формулювання цього поняття відображають лише окремі аспекти фінансової безпеки і не можуть претендувати на її однозначне та виключне трактування. Фінансова безпека як дефініція розглядається під різним кутом окремими науковцями, і зокрема:

- з позицій *ресурсно-функціонального підходу* **фінансова безпека** – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань;

- з точки зору *статики* **фінансова безпека** – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і економічне зростання;

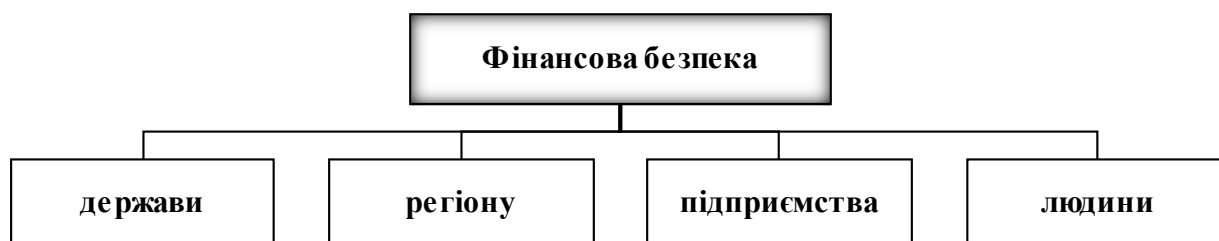
- у *контексті нормативно-правового регламентування* **фінансова безпека** передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, при яких, по-перше, фактично виключена можливість спрямовувати

фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами.

Фінансова безпека є складовим елементом до системи економічної безпеки. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з наступною втратою її суверенітету.

Формування і практична реалізація дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки передбачає, перш за все, з'ясування суті даного поняття, визначення факторів, що впливають на її стан, дослідження взаємопов'язаності окремих складових цієї складної за внутрішньою будовою та ієрархічною декомпозицією структури.

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з котрих має власну структуру й логіку розвитку.

Рис. 3.1. Структура фінансової безпеки

Фінансова безпека держави – це захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання.

Фактори, що визначають фінансову безпеку будь-якої держави:

– рівень фінансової незалежності (при цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку);

– характер фінансово-кредитної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої), яку проводить держава;

– політичний клімат в країні;

– рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери.

Фінансова безпека держави має як внутрішній, так і зовнішній аспекти.

Щодо зовнішнього, то це, перш за все, фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. Проте вести мову про абсолютну фінансову незалежність в умовах глобалізації не коректно. Адже на фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві.

Відтак проблема фінансової безпеки сьогодні виходить вже за національні кордони. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу і посилюється інтенсивність його обігу.

Складові фінансової безпеки держави: бюджетну, податкову, боргову, фінансову безпеку банківської системи, валютну, грошово-кредитну безпеку, інвестиційну безпеку, фінансову безпеку страхового та фондового ринку.

Бюджетна безпека держави – стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів. В цілому бюджетна безпека держави зумовлюється розміром бюджету, рівнем перерозподілу ВВП через бюджет, розміром, характером та рівнем дефіциту бюджету, методами фінансування останнього, масштабами бюджетного фінансування, процесом бюджетотворення, своєчасністю прийняття та характером касового виконання бюджету, рівнем бюджетної дисципліни.

Податкова безпека держави визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків. З позицій фіскальної достатності проблема податкової безпеки зводиться до забезпечення держави таким обсягом податкових надходжень, який є оптимально необхідним згідно з вимогами проголошеної економічної доктрини. При цьому варто пам'ятати, що на фіскальну безпеку держави впливають численні податкові пільги. Разом з тим, податкова безпека держави передбачає оптимізацію рівня оподаткування, адже надмірне підвищення норми оподаткування веде до збільшення тіньової економіки, згорання легального бізнесу, масового ухилення від сплати податків, а відтак - до скорочення податкової бази.

Боргова безпека держави – певний рівень державної внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, який дозволяє зберегти стійкість фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечити певний рівень відносно незалежності держави, зберігаючи при цьому економічну можливість країни здійснювати виплати на погашення основної суми і відсотків, не загрожуючи втратою суверенітету одночасно підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу.

Фінансова безпека банківської системи розглядається в двох аспектах: по-перше, з точки зору фінансових наслідків її діяльності для країни в цілому та окремих клієнтів і контрагентів; по-друге, з точки зору недопущення та відвернення реальних і потенційних загроз фінансовому стану усієї банківської системи країни, Національного банку України та банківським установам. Загалом сутність фінансової безпеки банківської системи полягає у забезпеченні найефективнішого використання ресурсного потенціалу, створенні сприятливих умов для реалізації економічних інтересів банківських

установ, попередженні внутрішніх і зовнішніх загроз банківській системі, створенні умов її стабільного й ефективного функціонування.

Валютна безпека держави – це, по-перше, ступінь забезпеченості держави валютними коштами, достатніми для додержання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, накопичення необхідного обсягу валютних резервів, підтримання стабільності національної грошової одиниці; по-друге, стан курсоутворення, який максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках і створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, широкомасштабного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи.

Грошово-кредитна безпека – це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення. При цьому величина позичкового процента має бути достатньою для насичення трансакційного попиту на гроші й переходу до політики «довгих грошей», а розмір грошової маси повинен бути достатнім для обслуговування нею господарських оборотів.

Інвестиційна безпека – досягнення рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні потреби економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за рубіж, підтримання позитивного національного платіжного балансу. Водночас, з точки зору забезпечення фінансової безпеки держави, формування системи інвестиційної безпеки в Україні обов'язково слід здійснювати з урахуванням необхідності дотримання виваженої антиінфляційної політики, досягнення скорочення бюджетного дефіциту.

Фінансова безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг його капіталізації (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів і держави в цілому. Оцінюючи безпеку фондового ринку в цілому, треба вести мову про безпеку ринку державних цінних паперів і ринку корпоративних цінних паперів, а також решти його сегментів: ринків акцій, облігацій, векселів, казначейських зобов'язань, ощадних сертифікатів, біржового та позабіржового ринків.

Фінансова безпека страхового ринку – такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дозволив би їм у разі потреби відшкодувати обумовлені у договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування. Фінансова безпека ринку страхових послуг, що залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх чинників, перш за все визначається станом його розвитку, фінансовою результативністю та ефективністю діяльності. Водночас вона зумовлена і реальним фінансовим станом господарюючих суб'єктів.

Фінансова безпека регіону – фінансова самостійність (автономія), яка в першу чергу проявляється у здійсненні контролю над ресурсами регіону і визначається можливостями найбільш повно використовувати конкурентні переваги регіону; це стабільність регіональної економіки, яка передбачає надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування впливу дестабілізуючих факторів; здатність до розвитку і прогресу, тобто самостійно реалізувати і захищати регіональні економічні інтереси, здійснювати модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал регіону.

Фінансова безпека підприємства – забезпечення умов збереження комерційної таємниці, інтелектуальної власності та інформації; захищеність

підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища, тобто здатність підприємства протистояти несприятливому зовнішньому впливу, а також здатність швидко реагувати на різноманітні зовнішні загрози. З позицій ресурсно-функціонального підходу фінансову безпеку підприємства розглядають як процес найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для уникнення загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в поточному та майбутньому періоді.

Фінансова безпека підприємства залежить від ефективності використання капіталу, якості корпоративного управління і фінансового менеджменту, оновлення технологій та інформаційної бази. Важливими умовами і елементами в забезпеченні ефективного функціонування підприємства є оцінка і управління економічними ризиками та адаптація до змін ринкової кон'юнктури.

Фінансова безпека людини – це такий стан життєдіяльності громадянина, при якому забезпечується правовий та економічний захист його життєвих інтересів, дотримуються конституційні права, забезпечується гідний і якісний рівень життя незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз. При цьому функцією держави є забезпечення певних соціальних стандартів і соціальних гарантій, і зокрема: мінімального розміру заробітної плати і пенсій на такому рівні, щоб працездатній людині достатньо було цих коштів на створення і утримання сім'ї, а пенсіонеру – на достойну старість. Згідно з теорією американського вченого Абрахама Маслоу, потреба людей у безпеці (в тому числі фінансовій) посідає друге місце після простих фізіологічних потреб.

Найсуттєвішими загрозами фінансовій безпеці громадян і держави в цілому є порушення прав споживача, невиплата пенсій і заробітної плати, безробіття, знецінення заощаджень, падіння реальних доходів населення і зубожіння, посилення диференціації доходів та майнового розшарування суспільства й інше. Фінансова безпека кожної людини багато в чому залежить

від загального стану економіки та фінансової політики, що проводиться в державі.

3.2. Фінансова безпека підприємства

Фінансова безпека підприємства – збалансований стан елементів та підсистем підприємства як окремої економічної системи, що можуть бути виражені кількісними чи якісними показниками та характеризується стійкістю до негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища та здатністю забезпечити її ефективне функціонування, стабільність розвитку та економічного зростання в довгостроковому періоді.

Фінансова безпека підприємства характеризується таким станом, який забезпечує:

- фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді;
- потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення підприємства;
- достатню фінансову незалежність підприємства;
- достатню гнучкість при ухваленні фінансових рішень;
- захищеність фінансових інтересів власників підприємства

Відповідно до видів фінансової діяльності підприємства існує структура його фінансової безпеки (рис. 3.2).

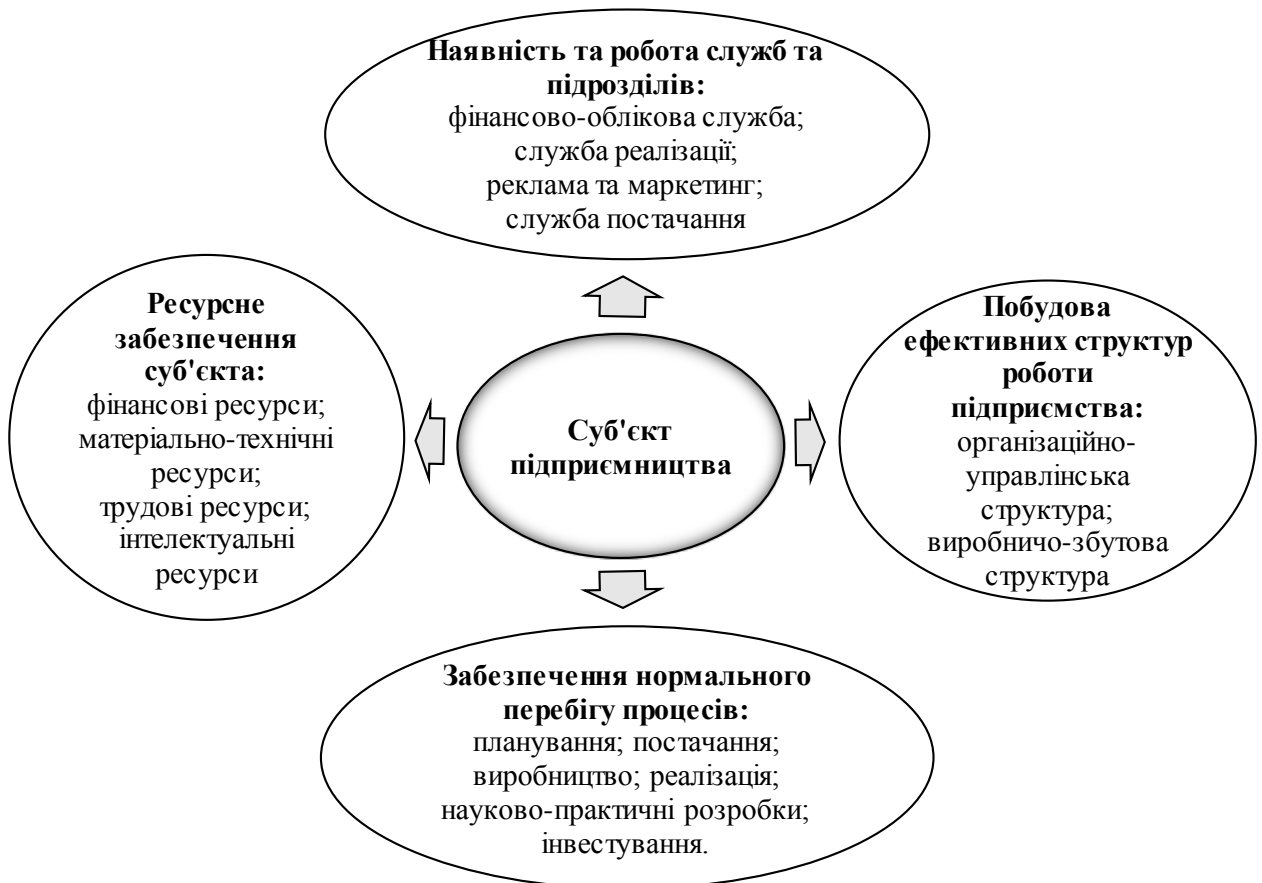
Рис. 3.2. Функціональна структура фінансової безпеки підприємства

Параметри кожної складової фінансової безпеки підприємства повинні забезпечити її збалансованість, а їх значення мають бути достатніми для забезпечення належної стійкості системи до дії внутрішніх та зовнішніх загроз.

До внутрішніх загроз фінансової безпеки доцільно відносити:

- недосконалість і незавершеність національного законодавства у фінансово-кредитній сфері;
- відсутність достатнього фонду золотовалютного запасу;
- низький рівень інвестиційної діяльності;
- неефективність податкової системи;
- недосконалість бюджетної системи, надмірні державні витрати та дефіцит державного бюджету;
- високий рівень інфляції;
- зростання тіньової економіки;
- необґрунтована підтримка курсу національної грошової одиниці;
- платіжна криза;

- значна заборгованість у виплаті заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат;
- неповноцінність фондового ринку;
- нерозвиненість страхового ринку;
- слабкість банківської системи;
- зростання внутрішнього боргу країни (рис. 3.3).

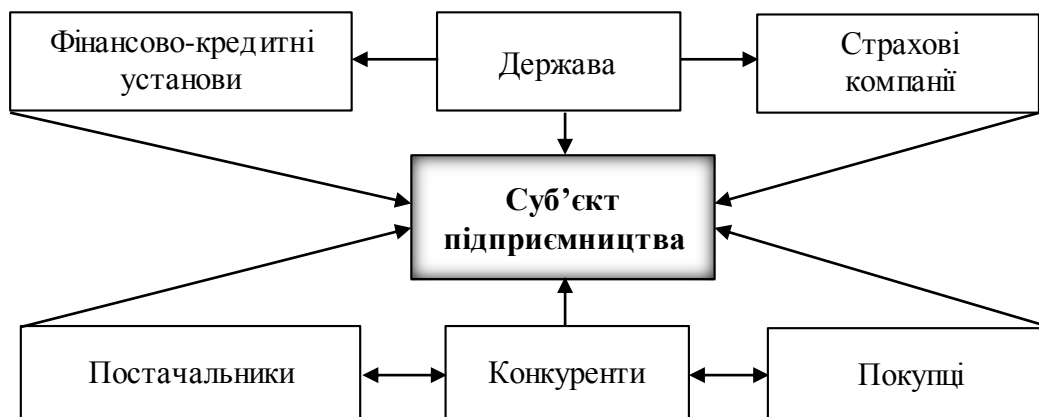

Рис. 3.3. Внутрішнє коло фінансової безпеки суб'єкта господарювання

Зовнішні загрози:

- значне від'ємне зовнішньоторговельне сальдо;
- залежність реформування економіки країни від отримання іноземних кредитів та іншої закордонної допомоги;
- зростання зовнішнього державного боргу та нераціональне використання закордонних кредитів;

- втручання міжнародних фінансових організацій у національну фінансово-кредитну сферу;
- залежність вітчизняного фінансового ринку від світового;
- дефіцит платіжного балансу країни.

Рис. 3.4. Зовнішнє коло фінансової безпеки суб'єкта господарювання

На рис. 3.4 наведені суб'єкти, які несуть загрозу фінансовій безпеці підприємства ззовні. Суб'єкт господарювання діє в тому правовому та фіскальному режимах, що задає держава, яка так само регулює діяльність фінансово-кредитних установ, страхових організації та інших установ.

3.3. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства

У світовій практиці, для оцінки фінансового стану суб'єкта підприємництва, як з погляду ризиків, так і ефективності діяльності, використовують п'ять груп показників:

- аналіз ефективності використання основних засобів;
- аналіз ліквідності;
- аналіз платоспроможності;
- аналіз ділової активності;
- аналіз рентабельності.

Виробничо-господарська діяльність та фінансовий стан підприємства багато в чому залежать від забезпеченості основними засобами та від їх використання. *Основні засоби* – це матеріальні активи, які підприємство

утримує для використання їх у процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних функцій. Термін корисного використання (експлуатації) основних засобів перевищує один рік.

Аналіз ефективності використання основних засобів визначається такими показниками:

коефіцієнт зносу – характеризує ту частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах;

коефіцієнт придатності – характеризує частку не перенесеної на створюваний продукт вартості;

коефіцієнт приросту – характеризує рівень приросту основних засобів або окремих його груп за певний період;

фондовіддача – виробництво продукції на 1 гривню основних засобів;

фондомісткість – показник, обернений до фондовіддачі: показує, скільки в середньому (за вартістю) використовується на підприємстві основних виробничих засобів для випуску продукції вартістю в 1 гривню.

Таблиця 3.1

Аналіз ефективності використання основних засобів

Назва показника	Порядок розрахунку
<i>Коефіцієнт зносу</i>	$K_{zn} = \frac{\text{Сума зносу}}{\text{Первісна вартість ОЗ}}$
<i>Коефіцієнт придатності</i>	$K_{прид} = \frac{\text{Залишкова вартість ОЗ}}{\text{Первісна вартість ОЗ}}$
<i>Коефіцієнт приросту</i>	$K_{п} = \frac{\text{Сума приросту ОЗ}}{\text{Первісна вартість ОЗ}}$
Фондовіддача	$ФВ = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Середньорічна вартість ОЗ}}$
<i>Фондомісткість</i>	$ФМ = \frac{\text{Середньорічна вартість ОЗ}}{\text{Виручка від реалізації}}$

Ліквідність – це здатність оборотних засобів перетворюватися у грошові кошти, які необхідні для нормального функціонування підприємства, ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у гроші відповідає терміну погашення зобов'язань. Ліквідність є одним з

основних критеріїв оцінки фінансового стану підприємства акціонерами, банками, постачальниками.

Таблиця 3.2

Показники ліквідності

Назва показника	Порядок розрахунку	Нормативне значення
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	1-2
Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	$\frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Оптимум 1,5, допустиме значення 0,7–0,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	0,2 – 0,35
Чистий оборотний капітал (тис. грн)	Оборотні активи – –Поточні зобов'язання	> 0

Залежно від рівня ліквідності **активи підприємства поділяють** на такі групи:

- *найбільш ліквідні активи (A1)* – це суми грошових коштів та їх еквівалентів, а також короткострокові фінансові вкладення, які можуть бути порівняні до них;

- *середньо ліквідні активи (A2)* – це дебіторська заборгованість та інші активи, для їх перетворення на готівку потрібен певний час;

- *низько ліквідні активи (A3)* – це запаси підприємства за статтями розділу II «Оборотні активи» активу балансу, для їх перетворення на готівку потрібен певний час, пов'язаний з їх реалізацією та налагодженням сталих ділових відносин з покупцями;

- *важко ліквідні активи (A4)* – це активи підприємства, які використовуються в процесі господарської діяльності протягом тривалого періоду. До цієї групи включають усі статті розділу I «Необоротні активи» активу балансу.

Пасиви балансу групують залежно від терміновості сплати зобов'язань наступним чином:

– *найбільш термінові зобов'язання (П1)* – це поточна кредиторська заборгованість підприємства товарного та нетоварного характеру за статтями розділу III «Поточні зобов'язання і забезпечення» пасиву балансу, доходи майбутніх періодів, поточні забезпечення;

– *короткострокові кредити банків і позики (П2)*– це поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями та короткострокові кредити банків;

– *довгострокові зобов'язання (П3)* – це сума за статтями розділу II «Довгострокові зобов'язання і забезпечення» пасиву балансу;

– *постійні пасиви (П4)* – це власний капітал підприємства.

Баланс вважають ліквідним, якщо виконуються наступні умови:

$$A1 \geq P1; A2 \geq P2; A3 \geq P3; A4 \leq P4.$$

Платоспроможність означає наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для своєчасного погашення своїх боргових зобов'язань. Основними ознаками платоспроможності є:

- наявність у достатньому обсязі коштів на розрахунковому рахунку;
- відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Чистий оборотний капітал в таблиці 3.3 дорівнює різниці між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями (в грошових одиницях).

Таблиця 3.3

Показники платоспроможності

Назва показника	Порядок розрахунку	Нормативне значення
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Загальні активи}}$	> 0,5
Коефіцієнт фінансового ризику	$\frac{\text{Залучені засоби}}{\text{Загальні активи}}$	< 1
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	$\frac{\text{Чистий оборотний капітал}}{\text{Оборотні активи}}$	> 0,1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{Чистий оборотний капітал}}{\text{Власний капітал}}$	> 0

Коефіцієнт платоспроможності (автономії) – один з найбільш важливих коефіцієнтів фінансової стійкості. Він дорівнює співвідношенню власного капіталу компанії до всіх фінансових ресурсів. Значення показника говорить про те, яку частину своїх активів компанія здатна профінансувати за рахунок власних фінансових ресурсів. Наприклад, якщо коефіцієнт дорівнює 0,48, то це означає, що компанія здатна профінансувати 48% активів за рахунок власного капіталу.

Коефіцієнт фінансового ризику є узагальнюючим при аналізі фінансової стійкості підприємства. Зростання його значення свідчить про посилення залежності підприємства від позикових коштів і, відповідно, зниженні його фінансової стійкості.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами є індикатором здатності компанії фінансувати оборотний капітал за рахунок власних оборотних коштів, відображає фінансову стійкість і здатність підприємства проводити активну діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування компанії.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує співвідношення між власними оборотними ресурсами і власним капіталом. Значення показника показує, яка частина власного капіталу може бути використана для фінансування оборотних активів, а яка частина спрямована на фінансування необоротних активів.

Показники ділової активності визначають з метою оцінки ефективності використання підприємством власних коштів за результатами поточної основної виробничої діяльності підприємства. До цієї групи належать різні показники оборотності. Вони мають велике значення для оцінювання фінансового стану підприємства, оскільки інтенсивність обігу коштів, тобто швидкість перетворення їх на готівку, безпосередньо впливає на платоспроможність підприємства.

Показники ділової активності

Назва показника	Порядок розрахунку	Нормативне значення
К. оборотності активів	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Середньорічна вартість майна}}$	↑
К. оборотності дебіт. заборг.	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Середньорічна сума заборгованості}}$	↑
К. оборотності кредит. заборг.	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Середньорічна сума заборгованості}}$	↑
Строк погашення дебіт. заборг. t об.ДЗ.	$\frac{360}{\text{К. оборотності заборгованості}}$	↓
Строк погашення кредит. заборг. t об.КЗ	$\frac{360}{\text{К. оборотності заборгов.}}$	↓
К. оборотності запасів К об.З	$\frac{\text{Собівартість реалізованого товару}}{\text{Середньорічна вартість запасів}}$	↑
Період оборотності запасів t об.З	$\frac{360}{\text{К. оборотності запасів}}$	↓
К. оборотності ОЗ (фондовіддача) К об.ОЗ	$\frac{\text{Собівартість реалізованого товару}}{\text{Середньорічна вартість ОЗ}}$	↑
К. оборотності власного капіталу К об.ВК	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Середньорічна вартість власн. капіталу}}$	↑
Ефективність роботи з контрагентами Е	$\frac{\text{К об. ДЗ}}{\text{К об. КЗ}}$	1
Тривалість операційного циклу	$t \text{ об. ДЗ} \times t \text{ об. КЗ}$	

* Середньорічна вартість = (сума на початок періоду + на кінець) / 2

Коефіцієнт оборотності активів характеризує ефективність використання всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення, тобто показує, скільки разів на рік (чи інший звітний період) здійснюється повний цикл виробництва та обігу, який приносить відповідний ефект у вигляді прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна грошова одиниця активів. Цей коефіцієнт варіює залежно від галузі, відображаючи особливості виробничого процесу.

Показник оборотності дебіторської заборгованості вказує на ефективність управління заборгованістю клієнтів й інших дебіторів. Значення коефіцієнта демонструє кількість оборотів дебіторської заборгованості, тобто

скільки разів дебітори погасили свої зобов'язання перед підприємством. Збільшення товарного кредитування клієнтів дозволяє підвищити рівень збуту. Збільшення оборотності дебіторської заборгованості є позитивною тенденцією для підприємства.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості вказує на кількість оборотів, які здійснила кредиторська заборгованість протягом року. Показник розраховується як співвідношення собівартості до середньорічної суми кредиторської заборгованості. Результат розрахунку показує, скільки раз компанія погасила свої зобов'язання перед постачальниками, підрядниками і т.д. протягом періоду дослідження.

Оборотність запасів вказує на ефективність управління запасами. Значення показника свідчить про кількість оборотів, що здійснили запаси за рік.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу демонструє ефективність управління власним капіталом. Високе значення показника свідчить про ефективне використання капіталу власників. Значення коефіцієнта вказує на те, скільки товарів та послуг було продано на кожну гривню залучених від власників коштів.

Період операційного циклу означає період протягом якого сировина та матеріали набувають грошової форми. Позитивною тенденцією є низхідна динаміка.

Рентабельність – відносний показник економічної ефективності, один із важливих показників, що розраховується для визначення фінансового стану підприємства. Рентабельність комплексно відображає ступінь ефективності використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів, а також природних багатств. Коефіцієнт рентабельності розраховується як відношення прибутку до активів, ресурсів або потоків, що її формують. Може виражатися як в прибутку на одиницю вкладених коштів, так і в прибутку, який несе в собі кожна отримана грошова одиниця. Розрахунок показників рентабельності відображено в таблиці 3.5.

Показники рентабельності

Назва показника	Порядок розрахунку
Коефіцієнт рентабельності активів	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість активів}}$
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}$
Коефіцієнт рентабельності діяльності	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}}$
Коефіцієнт рентабельності продукції	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Собівартість продукції}}$

Показники даної групи дають уявлення про те, наскільки ефективно підприємство здійснює свою діяльність, контролює витрати на виробництво і реалізацію продукції, і який чистий прибуток при цьому отримує. Нормативного значення для коефіцієнтів рентабельності не існує (у загальному більше нуля), але є загальне правило, чим вище значення коефіцієнту, тим краще. Збільшення коефіцієнту протягом звітного періоду свідчить про покращання результатів діяльності підприємства, зменшення – про погіршення.

Система критеріїв фінансової безпеки підприємства

Структура фінансової безпеки підприємства		
Економічна, фінансова незалежність	Ефективність функціонування	Здатність до розвитку
<ul style="list-style-type: none"> - ресурсний, науковий і виробничо-технічний потенціал; - рівень ресурсозброєності виробництва; - рівень зношеності матеріально-технічної бази; - ліквідність та платоспроможність; - рівень злочинності відносно суб'єкта підприємництва; - рівень сформованості дієвої системи забезпечення належного рівня комерційної таємниці та фізичної безпеки вчасного майна і персоналу. 	<ul style="list-style-type: none"> - ефективність фінансово-господарської діяльності; - рівень ефективності використання ресурсного забезпечення, - витратомісткість виробництва. - конкурентоспроможність продукції підприємства. 	<ul style="list-style-type: none"> - інвестиційна та інноваційна активність підприємства; - стабільність законодавства у сфері підприємництва; - відсутність дискримінаційних дій з боку адміністративних органів; - розвинена інфраструктура безпеки підприємства.

Використання системи показників - критеріїв, які відображають кількісний вимір рівня фінансової безпеки підприємства, на практиці дає змогу завчасно сигналізувати про небезпеку його зниження, виникнення загроз розвитку підприємства а також своєчасно вживати заходи, спрямовані на їх попередження.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке фінансова безпека?
2. Яка структура фінансової безпеки держави?
3. Вкажіть фактори, що впливають на фінансову безпеку?
4. Охарактеризуйте складові фінансової безпеки.
5. Що таке фінансова безпека підприємства?
6. Яка функціональна структура фінансової безпеки підприємства?
7. Які внутрішні і зовнішні загрози фінансовій безпеці?
8. Які групи показників використовують для оцінки фінансового стану суб'єкта підприємництва?